

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISACHI, PETRE

Cartea - Sfinx și deriva hermetică : alternative
critice / Petre Isachi. - Bacău : Rovimed Publishers,
2019

ISBN 978-606-583-840-6

82.09

Copyright©Isachi Petre

Petre ISACHI

CARTEA-SFINX ȘI DERIVA HERMETICĂ
Alternative critice

sustine structura autonomă a operei și în același timp și dimensiunea ei expresivă, încât stilul operei capătă pentru critic un sens integrator, numind structura de ansamblu a operei. Critica imanentă cultivată de Vianu revelă ideea că opera literară nu trăiește decât ca fenomen unic, irepetabil, și face posibil, începând cu Damaso Alonso, să fie pus semnul egalității între termeni, care în alte contexte, sunt sensibil diferenți: opera = semn = formă = stil.

Se cuvine o precizare înainte de a încheia aceste scurte considerații consacrate criticii imanente, practicate de autorul Esteticii. Niciodată Tudor Vianu nu a absolutizat critica stilistică, a recunoscut pluridimensionalitatea operei și posibilitatea de a fi interpretată și prin alte metode: semiotică, matematică, lingvistică, psihologică, psihanalitică, sociologică, filosofică etc.

Cuprins:

Sfinxul și deriva hermetică.....	5
Semnificatul care se impune este cel adevărat?.....	9
I. CARTEA-SFINX ȘI DERIVA HERMETICĂ	17
II. CONFIGURAȚII CRITICE	
Alecsandri și „arhitectura de ispite” a Operei.....	85
Invitație la ridicolul dostoievskian sau Citește, Iubito, citește și...*	
*Ion FERCU, „Prin subteranele dostoievskiene”, Editura Junimea, Iași, 2018	96
Dostoievski și drumul spre centrul*(1).....	103
Dostoievski și drumul spre centrul*(2).....	117
Dostoievski și drumul spre Centru*(3).....	136
Dostoievski și drumul spre centrul*(4)	
* Ion FERCU, Prin Subteranele dostoievskiene, Editura Junimea, Iași, 2018.....	158
Despre George Dorel Nechita și cele 3 etape veșnice ale Revoluției.....	176
III. CRITICA CRITICII	
Alexandru Dobrescu, între critica creatoare și critica științifică.....	186
Blazonul Rio* sau „în căutarea temeiurilor prime și ultime”	
* Romulus - Iulian Olariu, SOLIRARII, Editura MJM, Craiova, 2011.....	205
Ascea criticului *	
* Mircea Dinutz, Arcade critice, Editura Pallas Athena, Focșani, 2014.....	211

Imaginarul și literatura comparată*

* Simona - Andreea Șova,

De la iubirea curtenească la „minunata

lume nouă” – repere și contexte literare europene,

Editura Universitas XXI, Iași, 2013.....216

Liviu Rebreau ca destin *

sau „54 de ani de stupidă perseverență” (1).....220

Liviu Rebreau ca destin * (2)

sau „54 de ani de stupidă perseverență”

*Niculae GHERAN, REBRENIANA -

studii, articole, documente, vol.I, II,

Editura Academiei Române, București, 2017.....236

Maiorescu și „voacăția începutului”*

*Ion Ilieș, Repere maioresciene,

Rovimed Publishers, Bacău, 2010.....248

Mirajul (In)Fidelității Critice

și Primatul Necorupt Al Textului.....252

Nihilismul lui Eugen Ionescu,

rău necesar și posibil remediu 256

Despre criticul Adrian Voica *

*Adrian Voica, Evocări în pagini critice,

Alfa, Iași, 2012.....266

Nu sunt Eu, Acela sau

(i)relevanța mitemelor personale* (1).....270

Nu sunt Eu, Acela sau

(i)relevanța mitemelor personale * (2)

*Viorel Savin, Comentat de ... ,

Editura Valman, Râmnicu - Sărat, 2014.....278

Proba inteligenței critice *

* Corneliu Vasile, Halouri. lecturi la început de mileniu,

Prefață: Corneliu Vasile și stilul critic de Petre Isachi;

Postfață: Corneliu Vasile și „halourile” sale critice de

Stan V. Cristea, Editura Contrafort, Craiova, 2012.....288

Esse est percipi *

* Aurel Morariu, Bucovina: 1774-1914.

Ediție și notații biobibliografice de Nicolae Cârlan.....292

În agora, împreună cu Marin Preda și Marin Iancu.....295

Eminescu în viziunea criticului și istoricului

literar Mihai Drăgan.....303

Recitindu-l pe Nicolae Labiș *

*Nicolae Labiș , Opera Magna,

Ediție îngrijită, text stabilit, cuvânt înainte,
note, precizări și comentarii de Nicolae Cârlan,

Editura Lidana, Suceava, 2013. 311

Scaunul criticului.....326

Ştefan Ion Ghilimescu, un critic sisific *

* Ştefan Ion Ghilimescu, citind rescriind, lecturi și
interpretări critice, Editura Cetatea de Scaun,
Târgoviște. 2012. 331

Ubi Transilvania, ibi bene ...*

* Marin Iancu, Convorbiri cu Mircea Popa și
provincia sa creatoare, Editura Nico,

Târgu-Mureș, 2013.....336

Tudor Vianu și critica imanentă operei.....344

„Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sămburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna,
Când unul erau toate și totul era una.”
(Eminescu)

„Acesta, Unul, fiind începutul contradicției universale, locul pentru Coincidentia Oppositorum, străin oricarei determinări posibile și în același timp Tot, Nimic și Început Indicibil al Tuturor Lucrurilor, face astfel încât orice lucru să fie pus în legătură cu oricare altul, datorită unei labirintice pânze de păianjen de referințe reciproce. Pare astfel că semioza hermetică identifică în fiecare text, precum și în Marele Text al Lumii, Plenitudinea Semnificatului și nu absența sa”

(Umberto Eco)

„Ascuns te-am găsit în Cuvânt
Sfarmă Cuvântul: cuvintele-s goale.”
(Tudor Arghezi)

În loc de Introducere

Semnificatul care se impune este cel adevărat?

Motto:
„Secretul final al inițierii hermeneutice este că Totul e secret”
(Umberto Eco)

Opiniile/ punctele de vedere pe care le voi dezvolta succint în deschiderea întâlnirii noastre de azi sunt sintetizate de Călin Herțeg în volumul „URZEALA REALITĂȚII. O perspectivă semiotică asupra cunoașterii”, apărut la Editura Eikon, București, 2017. De ce l-am implicat pe Dr.-ul Călin - file din filosofie? Poate și pentru a vă sugera indirect, lectura acestei lucrări de doctorat (după știința mea) care oferă punctul de vedere semiotic despre cunoaștere, dincolo de empirism, raționalism, kantianism sau fenomenologie etc. Insistăm pe secvențele în care C. H. sintetizează, ordonează și ne propune posibile afirmații ale unui model semiotic, în care supralicitarea raportului de asemănare, analogie și continuitate generează o interpretare infinită în care totul se leagă cu totul pentru a ascunde Marele Secret. C. Herțeg îl urmează în planul ideilor, pe Eco, care la rându-i îi invocă pe Goethe, Nerval, Yeats, Schelling, Heidegger, Jung, Nietzsche, Foucault, Derrida, Barthes, Deleuze etc. implicându-ne și obligându-ne într-o polemică activă.

Iată aceste enunțuri - repet concepute de Călin - file din filosofie - ce va ordona demersul de interpretare a volumului *Cele din urmă elegii ale lui Rainer Maria Rilke în traducere imaginară de Ștefan Dincescu*, Editura Amphion, Bacău, 2018, dar care se poate aplica la fel de bine și la altă carte sau chiar la Textul Lumii:

* Un text este un univers deschis în care interpretul poate descoperi infinite conexiuni; * Limbajul nu servește la a descoperi semnificația unică și preexistentă, ci apelăm prin limbaj, la un demers interpretativ, pentru a arăta coincidentia oppositorum: **toate-s una;** * Limbajul oglindește inadecvarea gândirii, iar a fi-în-lume înseamnă doar a-ți da seama că nu se poate identifica un semnificat transcendental; * Orice text care pretinde că spune ceva univoc e o capcană din care trebuie să ieșim căutând ce vroia de fapt să spună Autorul/ Textul; * Există un Cititor Ales sau Inițiat care poate să citească dincolo de aparență, să înțeleagă ce vrea să spună cu adevărat Textul/ Autorul; * Oricine însă poate deveni un Ales, numai să îndrăznească să-și suprapună propria intenție de cititor, intenției intangibile și pierdute a autorului; orice cititor poate deveni un Supraom care înțelege adevărul unic, și anume că autorul nu știa despre ce vorbește, pentru că limbajul vorbea în locul său; * Orice rând ascunde un secret, iar cuvintele nu spun, ci doar fac aluzie/ sugerează. Semnificatul care se impune nu este cel adevărat; * Alesul este cel care înțelege că adevărul semnificat al unui Text este vidul lui; * Semiotica e un complot - ne sugerează Călin Herțeg, urmându-și mentorii - al celor ce vor să ne facă să credem că limbajul servește la comunicarea gândirii!?

Pentru că nu toată lumea cunoaște disociația în domeniul limbii (teoretizată și impusă de Ferdinand de Saussure): semnificant - semnificat, iar literatura înainte de a fi artă, constituie un „sistem semnificant”, al cărui sens/ semnificat nu este decât relativ analizabil, voi reaminti următoarele explicații:

Dacă literatura este „limbaj”, ea participă la condiția fundamentală a limbii compusă din semne, adică dintr-un semnificant - prin care se înțelege cuvântul, imaginea verbală, expresia în sens larg - și un semnificat - adică sensul, noțiunea, ideea, conceptul. Între semnificant și semnificat se stabilește o relație de semnificare.

Cuvintele și unitățile constitutive ale unui Text sunt semne care comunică un înțeles, o semnificație în mod mijlocit: prin valorile lor fonice, prin imagini acustice (= semnificații care se opun semnificatului). Sensul poetic/literar nu se confundă cu acela - literal - al frazei, ci decurge din existența unei multiplicări de sensuri posibile, pe care sistemul de semne al limbii le conține și le sugerează cititorului.

Se știe, aplicăm două tipuri de interpretare ce decurg fie din modelul raționalismului grec, fie din cel al semiozei hermeneutice. Desigur că cele două modele propun și două ontologii. Modelul raționalist se fundamentează pe următoarele adevăruri/ principii. Folosim limbajul și ordinea stabilită de cercetătorul C. H. În *O perspectivă semiotică asupra cunoașterii*, pentru a nu aluneca în digresiuni și posibile polemici:

* Există o lume exterioară ce are o semnificație independentă de interpretant; * Această lume conține esențe independente de un cunoșcător; * Ea este o lume

a cauzalității liniare și aflată sub principiile logicii; * O cunoaștere a acestei lumi e dată de ca adaequatio rei et intellectus; * Raționalitatea este o proprietate a lumii exterioare, rolul cunoșătorului fiind doar acela de constatare a ei; * Rolul interpretantului este neglijabil în „citirea” Textului lumii.

Modelul semiozei hermetice are și ea trei particularități specifice:

* Mută accentul pe interpretant care apelează la Textul lumii doar ca pretext;

* Lumea e doar aparență, fenomen, semn sau simbol ce nu are o semnificație sau o natură obiectivă, în care un cuvânt sau un lucru trimite la un alt cuvânt sau lucru, semnificația lor fiind perpetuu amânată;

* Interpretantul trebuie să fie posesorul unor facultăți sau cunoștințe speciale, trebuie să fi un Ales, un erudit care poate să vadă adevărul prin țesătura iluzorie a Lumii.

2. DESPRE DERIVA HERMETICĂ

Modelul hermetic - spune Umberto Eco - nu exclude existența unui adevăr sau a unui semnificat universal univoc și transcendental. Ce remarcăm noi cei ce facem critică literară că orice lucru/ temă/ motiv/ idee pot să trimite la orice lucru/ temă etc. Într-o derivă hermetică fără o direcție (pre)stabilită. Cauza este acel Unu neoplantic de care pomenește Eminescu în *Rugăciunea unui Dac*. Merită să ne reamintim cum transfigurează genialul poet un subiect transcendent de o asemenea complexitate: „Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,/ Nici sâmburul luminii de viață dătător,/ Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,/ Căci unul erau toate și totul era una;/ Pe când pământul,

cerul, văzduhul, lumea toată/ Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,/ Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi/ Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inimi?”. Observați, vă rog, cum continuă ideea Umberto Eco:

„Acesta - Unul neoplantic - fiind începutul contradicției universale, locul pentru *Coincidentia Oppositorum*, străin oricarei determinări posibile și în același timp Tot, Nimic și Început Indicibil al Tuturor Lucrurilor, face astfel încât orice lucru să fie pus în legătură cu altul, datorită unei labirintice pânze de păianjen de referințe reciproce. Pare astfel că semiotica hermetică identifică în fiecare text, precum și în Marele Text al Lumii, Plenitudinea Semnificatului și nu absența sa”.

Vom vedea că interpretarea semiotică a Traducerii imaginare de Ștefan Dinicescu nu exclude principiile logice din demersul ei, ci doar adaugă deducției și inducției, abducția/ ipoteza. Fatal, interpretarea trimite la semioză nelimitată ilustrând „Plenitudinea Semnificatului”, dar nu coincide cu deriva interpretării infinite din semioza hermetică. Precizez că interpretarea este un fenomen ce ne însoțește în întregul demers de cunoaștere a lumii, nu doar în cel de receptare a unui volum precum „Cele din urmă elegii...”, de Ștefan Dinicescu. Suntem permanent captivi într-o dialectică a interpretării. Ceea ce numim Realitate este rezultatul unui proces de interpretare.

Interpretarea nu exclude modelul raționalist (= înseamnă a cunoaște lanțul unidimensional al cauzelor care au la bază: principiul identității ($A = A$),

principiul non-contradicției - imposibil ca ceva să fie A și să nu fie A în același timp - și principiul terțului exclus - A e ori adevărat, ori fals; *tertium non datur*) Trăsăturile modelului raționalist (*liniaritatea, finitatea și ireversibilitatea*) este negat de Hermes, părintele artelor, dar și zeu al hoților, cel care eludează principiile logice, lanțurile cauzale și granițele spațiului și timpului. Negarea/ renunțarea în interpretarea Textelor, la principiile de identitate, de non-contradicție și al terțului exclus impune discursul hermetic, o libertate-teoretic-limitată . Teoria sincretismului și amestecul raselor, limbilor, doctrinelor religioase, ideologiilor, libertatea de exprimare etc. modifică relația profan - sacru.

Se ajunge astfel să se renunțe la principiul terțului exclus - A e ori adevărat, ori fals, constatăndu-se că toate cărțile conțin doar părți din adevăr, la care nu se ajunge decât prin revelații, viziuni, vise sau alte atrăbute miraculoase specifice geniului. Adevărul este permanent ascuns, nu este la suprafața cuvintelor/lucrurilor. Zeii ne vorbesc doar prin mesaje enigmatische, încât sacrul se ascunde sub profan. Mai cad și celelalte două dintre principiile modelului raționalist: *principiul non-contradicției*, atunci când vorbim despre simpatie și asemănare universală și atunci când discutăm despre Unul/ ce revelă identitatea contrariilor. Aducem în sprijin și opinia lui Eco:

„Simpatia universală este efectul unei emanării a lui Dumnezeu în lume, însă la originea emanării stă un Unul incognoscibil care e sediul însuși al contradicției. Gândirea neoplatonică creștină va căuta să explice că noi nu putem să-l desființăm pe Dumnezeu în mod

univoc, din cauza inadecvării funciare a limbajului nostru. Gândirea hermetică spune că limbajul nostru, cu cât e mai ambiguu, mai polivalent și cu cât se afundă în simboluri și metafore, cu atât va fi mai potrivit să numească un Unul în care se realizează coincidența contrariilor. Dar acolo unde triumfă coincidența contrariilor, cade principiul identității. *Tout se tient*".

Într-un asemenea context ideea liniarității, finității și ireversibilității sunt abandonate, de aceea nu ar exista nici un secret final. „*Secretul final al initierii hermeneutice este că totul e secret, e un secret vid*”, conchide Umberto Eco în **Limitele interpretării**. În jocul inefabil, ilimitat, deducție - inducție - abducție (hipercodificată/ hipocodificată) configurăm interpretarea textuală din orice tip de carte, dar și din Marele Text al Lumii. Se înțelege de la sine că interpretarea metaforică permite libertatea de alegere în afara textului interpretat, altfel spus, cere cu necesitate abducția și meta-abducția. Criticii literari știu că interpretarea înseamnă în cea mai mare parte inferențe de natură abductivă, iar procesul de semoiză este un proces interpretativ specific atât regnului animal cât și regnului vegetal (biosemioza). Este modul fundamental în care noi percepem/ cunoaștem lumea și (re)construim Realitatea.

Orice model al interpretării are câteva trăsături definitorii de care criticul va trebui să țină seamă: * Interpretarea este un proces ce se desfășoară într-un cadru ce respectă principiile logice. Se înțelege că una este logica matematicii și alta este logica poeziei,

filosofiei, istoriei, politologiei etc.; * Demersul critic interpretativ presupune un sir de inferențe, între care un rol major îl ocupă abducția/ meta-abducția. În acest caz, eruditia, viziunea inter- și transdisciplinară a criticului impun sensul semiozei; * Interpretarea este o semioză nelimitată, dar în care înaintăm spre o cunoaștere mai mare a conținutului Textului de la care am pornit lanțul reprezentativ; Pluriperspectivismul impune cheile de lectură ce pornesc de la premisa că realitatea preexistentă are consistență și conține niște sensuri care ni se impun în demersul interpretativ.

Semioticianul-filosof Călin Herțeg în *Urzeala Realității* diferențiază între semiotica saussuriană care pune accentul pe semnele culturale și comunicare și semiotica peirceană ce cultivă o viziune cognitivă și metafizic-cosmologică a semnului.. Observăm că ambelor paradigmă sunt utile în interpretarea Textelor, doar că cele două semiotici consideră semnul ca fiind diadic sau triadic. Textul este o structură interpretativă mediată de semne și bazată pe acestea. Semiotica transcende dihotomiile ce au marcat istoria filosofiei și istoria literaturii/ artelor. Pentru noi, scriitorii, relația ontologică care configuraază Textul este ideea și apoi semnul. Semiotic vorbind, opera, cultura în general, este o rețea de relații între idei și semne. Dacă în istoria filosofiei/ literaturii ideile se (auto)prezintă, în semiotică ideile sunt semne. Trăim sub domnia cantității/ calității și semnele vremurilor.

Doar traducând relațiile de semnificare, scriitorul/ criticul/ interpretul, cititorul creează lumi/ texte noi, toate circumscrise în cazul de față Galaxiei

Dincesu von Rilke, din vol. *Cele din urmă elegii ale lui Rainer Maria Rilke în traducere imaginată de Ștefan Dinicescu*. Cum în tot ce scrie, „Leopardul” Ștefan Dinicescu îmi aduce aminte de un alt oltean, Tudor Arghezi, voi încheia cu o *Inscripție pe biblie* ce trădează esența esteticii dincesciene: „Ascuns te-am găsit în cuvânt./ Sfarmă cuvântul: cuvintele-s goale” „Si când te gândești „Cine-ți dictează, țafandache, versul?”

I. Cartea-Sfinx și deriva hermetică

Un posibil dialog cu un grup de cititori
sau „restul de veșnicie” al Poetului
dintr-o „provincie duhnind a epigoni” *

Notă: „Grupul de cititori se comportă ca și cum ar fi Unul. Sunt intrigăți de o epistolă adresată de Ștefan Dinicesu, către profesorul său, Eugen Negrici, în care Autorul susține de la înălțimea condorului, că ne oferă o „carte pe care nu am scris-o eu”... Locul în care s-a desfășurat dialogul: un amfiteatru anonim. Se poate să fi fost în Școala „Octavian Voicu” unde a predat toată viața Ștefan! Fondul muzical era din Carmina Burana! Nu-mi cereți orchestra, dirijorul. Nu ștui dacă interlocutorii mei auzeau acea muzică zeiască... Dezbaterea a avut loc după ce toți cei prezenti au citit în manuscris vol. „*Cele din urmă elegii ale...*” Personal am

citit doar două din variantele Manuscrisului. Probabil, ultimele..., dar cum o carte nu se termină niciodată... „ne aşteptăm la... Se înțelege că ne aflăm într-o ficțiune a ficțiunii! Critica unei traduceri imaginare nu poate fi decât o ficțiune a ficțiunii.

Desigur că toate personajele/ semnale implicate în acest joc de-a interpretarea sunt „ființe de hârtie”, ce rescriu traducerea imaginară semnată de Șt. D. : rescriu fără să-i respecte intenția! Dar cine poate ști intenția autorului? Cuvintele trădează și ascund gândurile omului... Poate Dumnezeu?”

1. ABSENTUL E PROFUNDUL PREZENTULUI

- Ar trebui să fie o carte de suflet, îmi spune o frumusețe din grup, probabil, lider de opinie, desigur, pentru a vedea în ce ape mă scald...

- De ce întreb eu, cu elanul proorocului Daniil din groapa cu lei, întrerupând-o nepoliticos, spre nemulțumirea evidentă a celorlalți.

- Pentru că este dedicat „Profesorului Meu, Eugen Negrici și Fiului Meu, Florin Daniel Dincă”, îmi răspunde aceeași Doamnă/ Domnișoară, cu siguranță unicornului adormit în poala unei fecioare care nu-i lasă nici pe zei să viețuiască liniștiți. Ați reținut: Profesor și apoi Fiul!

„Dacă nu aș fi știut că atât Rainer Maria Rilke, cât și Lucian Blaga - intertextualizați de Ștefan în „Cele din urmă elegii...” - au transfigurat motivul/ tema licornului, nu mi-aș fi amintit poate de Aristotel

care credea în existența reală a unicornului și nici de „Istoria hieroglifică” a lui Dimitrie Cantemir, ce și-a ales, nu întâmplător, inorogul drept simbol.

Dacă mai adaug că în Evul Mediu, cornul acestuia era socotit drept sabia lui Dumnezeu... Surprinzându-mă „suflând în diegeze”, am reintrat ceva mai ferm, în dialog cu frumoasa cititoare ce reprezenta, pentru început, grupul tot mai neliniștit și mai agresiv, aflat în așteptare... critică.”

- Nu poți califica o carte dingesiană, doar cu epitetul calificativ „de suflet”, deși acest atribut substantival prepozițional aruncă elegiile - poetic vorbind - într-un mister divin... Si deja ați observat: misterul misterului rămâne Poezia - „creație înăuntrul limbii și nu în afara ei” (Odysseas Elytis), unde o căutăm noi, profani. Totuși începe să-mi placă opinia voastră, aruncată aşa parcă la întâmplare, deși recunosc știu puține lucruri despre suflet. Știu că nu poate fi gândit, este veșnic, nenăscut, perpetuu, nu provine din nimic, nu poate fi omorât, nu poate fi găsit nicăieri, nu poate fi înțeles, și cheamă pe oameni în lumea lui: „**Știul! Sufletul îmi vine din lumea de sus. Așa că mă găndesc s-o șterg într-acolo**” - Moulavi. Iată cum intertextualizează cel ce se pretinde „scris” de carte, ideea lui Moulavi: „Doamne, tu mă chemi” de-acasă, „dar cum să plec” acasă, Doamne?” (ELEGIA A XI-A sau „**DIN CEŞTILE BOBIȚELOR DE ROUĂ!**...”)

- Vă rugăm opriți-vă! Dați-ne și nouă șansa să spunem ceva! Într-adevăr e greu de înțeles... ,admite conciliant, frumoasa cititoare. (Pare să fie o reincarnare a Ioanei Olaru, iubită și muză ce a „șters-o într-acolo”,